

est, Dei Spiritu, quo etiam sapienter et beate vivere poterat: tamen propria quadam, licet misera, vita sua non desinit vivere; quia immortalis est creata. Sicut etiam desertores angeli, licet secundum modum quemdam mortui sint peccando; quia fontem vitæ deseruerunt, qui Deus est, quem potando, sapienter beateque poterant vivere: tamen non sic mori potuerunt, ut omnino desisterent vivere atque sentire; quoniam immortales creati sunt: atque ita in secundam mortem post ultimum præcipitabuntur iudicium, ut nec illic vita careant: quandoquidem etiam sensu, cum in doloribus futuri sunt, non carebunt. Sed homines ad Dei gratiam pertinentes cives sanctorum Angelorum in beata vita manentium, ita spiritalibus corporibus induentur, ut neque peccent amplius, neque moriantur: ea tamen immortalitate vestiti, quæ sicut Angelorum, nec peccato possit auferri; natura quidem manente carnis, sed nulla omnino carnali corruptibilitate vel tarditate remanente.

VII. Sequitur autem quæstio necessario pertractanda, et Domino Deo veritatis adjuvante, solvenda. Si libido membrorum inobedientium ex peccato inobedientiæ in illis primis hominibus, cum illos divina gratia deseruisset, exorta est; unde in suam nuditatem oculos aperuerunt, id est, eam curiosius adverterunt, et quia impudens motus voluntatis arbitrio resistebat, pudenda texerunt: quomodo essent filios propagaturi, si ut creati fuerant, sine prævaricatione mansissent. Sed quia et liber iste claudendus est, nec tanta quæstio in sermonis angustias coarctanda; in eum qui sequitur, commodiore disputatione differatur.

LIBER XIV.

RURSUM DE PRIMI HOMINIS PECCATO, EX QUO VITA CARNALIS ET VITIOSORUM AFFECTUM CAUSAM PROFLUXISSE DOCET AUGUSTINUS: SED PRÆSERTIM LIBIDINIS ERUDESCENDÆ MALUM POENAM INOBEDIENTIÆ RECIPROCAM ESSE OSTENDIT; ET QUOMODO, SI NON PECCASSET HOMO, FILIOS FUISSET ABSQUE LIBIDINE PROPAGATURUS, INQUIRIT.

CAPUT I.

Per inobedientiam primi hominis in secundæ mortis perpetuitatem ruituros omnes fuisse, nisi multos Dei gratia liberaret.

DIXIMUS jam in superioribus libris² ad humanum genus, non solum naturæ similitudine sociandum, verumetiam quadam cognationis necessitudine in unitatem concordem pacis vinculo colligandum, ex homine uno Deum voluisse homines instituere: neque hoc genus fuisse in singulis quibusque moriturum, nisi duo primi, quorum creatus est unus ex nullo, altera ex illo, id inobediencia meruissent: a quibus admissum est tam grande peccatum, ut in deterius eo natura mutaretur humana, etiam in posteris obligatione peccati et mortis necessitate transmissa. Mortis autem regnum in homines usque adeo dominatum est, ut omnes in secundam quoque mortem, cujus nullus est finis, poena debita præcipites ageret, nisi inde quosdam indebita Dei gratia liberaret. Ac per hoc factum est, ut

² Scriptus ante annum 420. — ³ Vide D. Guillon, tom. XXI, p. 259-267.

cum tot tantæque gentes per terrarum orbem diversis ritibus moribusque viventes, multiplici linguarum, armorum, vestium sint varietate distinctæ; non tamen amplius quam duo quædam genera humanæ societatis existerent, quas Civitates duas, secundum Scripturas nostras merito appellare possimus. Una quippe est hominum secundum carnem, altera secundum spiritum vivere in sui cujusque generis pace volentium: et cum id quod expetunt assequantur, in sui cujusque generis pace viventium.

CAPUT II.

De vita carnali, quæ non ex corporis tantum, sed etiam ex animi sit intelligenda vitiis.

I. PRÆTUS ergo videndum est, quid sit secundum carnem, quid secundum spiritum vivere. Quisquis enim hoc quod diximus prima fronte inspicit, vel non recolens, vel minus advertens quemadmodum Scripturæ sanctæ loquantur, potest putare philosophos quidem Epicureos secundum carnem vivere, quia summum bonum hominis in corporis voluptate posuerunt; et si qui alii sunt, qui quoque modo corporis bonum, summum bonum esse hominis opinati sunt; et omne eorum vulgus, qui non aliquo dogmate, vel eo modo philosophantur, sed proclives ad libidinem, nisi ex voluptatibus, quas corporis sensibus capiunt, gaudere nesciunt: Stoicos autem, qui summum bonum hominis in animo ponunt, secundum spiritum vivere; quia et hominis animus quid est, nisi spiritus? Sed sicut loquitur Scriptura divina, secundum carnem vivere utrique monstrantur. Carnem quippe appellat, non solum

corpus terreni atque mortalis animantis; veluti cum dicit: « Non omnis caro eadem caro, sed alia quidem hominis, alia autem caro pecoris, alia volucrum, alia piscium: » sed aliis multis modis significatione hujus nominis utitur, inter quos varios locutionis modos, sæpe etiam ipsum hominem, id est, naturam hominis carnem nuncupat, modo locutionis a parte totum, quale est: « Ex operibus legis non justificabitur omnis caro². » Quid enim voluit intelligi, nisi omnis homo? Quod apertius paulo post ait: « In lege nemo justificatur³. » Et ad Galatas: « Scientes quia non justificabitur homo ex operibus legis⁴. » Secundum hoc intelligitur, « Et Verbum caro factum est⁵: » id est, homo. Quod non recte accipientes⁶, quidam putaverunt Christo humanam animam defuisse. Sicut enim a toto pars accipitur, ubi Mariæ Magdalænæ verba in Evangelio leguntur dicentis: « Abstulerunt Dominum meum, » et nescio ubi posuerunt eum⁷; cum de sola Christi carne loqueretur, quam sepultam de monumento putabat ablatam: ita et a parte totum, carne nominata intelligitur homo; sicuti ea sunt quæ supra commemoravimus.

II. Cum igitur multis modis, quos perscrutari et colligere longum est, divina Scriptura nuncupet carnem: quid sit secundum carnem vivere, (quod profecto malum est, cum ipsa carnis natura non sit malum,) ut indagare possumus, inspiciamus diligenter illum locum Epistolæ Pauli apostoli, quam scripsit ad Galatas, ubi ait: « Manifesta autem sunt opera carnis, quæ sunt adulteria, fornicationes, immunditiæ, luxuriæ, idolorum servitus, veneficia, inimicitia, contentiones, æmulationes, animositates, dissensiones, hæreses, invidiæ, ebrietates, comessiones, et his similia, quæ prædico vobis, sicut

¹ 1. Cor. xv, 39. — ² Rom. iii, 20. — ³ Gal. iii, 111. — ⁴ Id. ii, 16. — ⁵ Joan. i, 14. — ⁶ Apollinaristæ. — ⁷ Joan. xx, 13.

» et prædixi, quoniam qui talia agunt, regnum Dei non possidebunt¹. » Iste totus Epistolæ apostolicæ locus, quantum ad rem præsentem satis esse videbitur, consideratus, poterit hanc dissolvere quæstionem, quid sit secundum carnem vivere. In operibus namque carnis, quæ manifesta esse dixit, eaque commemorata damnavit, non illa tantum invenimus, quæ ad voluptatem pertinent carnis, sicuti sunt fornicationes, immunditiæ, luxuriæ, ebrietates, comessiones; verumetiam illa quibus animi vitia demonstrantur a voluptate carnis aliena. Quis enim servitutem quæ idolis exhibetur, veneficia, inimicitias, contentiones, æmulationes, animositates, dissensiones, hæreses, invidias, non potius intelligat animi vitia esse quam carnis? Quandoquidem fieri potest, ut propter idolatriam vel hæresis alicujus errorem a voluptatibus carnis temperetur: et tamen etiam tunc homo, quamvis libidines continere atque cohibere videatur, secundum carnem vivere hac apostolica auctoritate convincitur; et in eo quod abstinet a voluptatibus carnis, damnabilia opera carnis agere demonstratur. Quis inimicitias non in animo habeat? aut quis ita loquatur, ut inimico suo, vel quem putat inimicum, dicat: « Malam carnem, » ac non potius, « Malum animum habes adversum me? » Postremo sicut carnalitates, ut ita dicam, si quis audisset, non dubitasset carni tribuere; ita nemo dubitat animositates ad animum pertinere: cur ergo hæc omnia et his similia, Doctor gentium in fide et veritate opera carnis appellat, nisi quia eo locutionis modo, quo totum significatur a parte, ipsum hominem vult nomine carnis intelligi?

¹ Galat. v, 19-21.

² 1 Cor. xv, 50. — ³ Rom. vi, 12. — ⁴ Gal. v, 17. — ⁵ 1 Cor. xv, 50.

CAPUT III.

Peccati causam ex anima; non ex carne prodixisse, et corruptionem ex peccato contractam; non peccatum esse, sed pœnam.

I. Quod si quisquam dicit carnem causam esse in malis moribus quorumcumque vitiorum, eo quod anima carne affecta sic vivit: profecto non universam hominis naturam diligenter advertit. Nam « Corpus quidem corruptibile aggravat animam¹. » Unde etiam ideim Apostolus agens de hoc corruptibili corpore, de quo paulo ante dixerat: « Etsi exterior homo noster corrumpitur²: Scimus, inquit, quia si terrena nostra domus habitationis dissolvatur; ædificationem habemus ex Deo, domum non manufactam æternam in cælis. Etenim in hoc ingemiscimus, habitaculum nostrum quod de cælo est superindui cupientes: si tamen et induti, non nudi inveniamur. Etenim qui sumus in hac habitatione, ingemiscimus gravati: eo quod nolumus expoliari, sed supervestiri, ut absorbeatur mortale a vita³. » Et aggravamur ergo corruptibili corpore, et ipsius aggravationis causam, non naturam substantiamque corporis, sed ejus corruptionem scientes, nolumus corpore expoliari, sed ejus immortalitate vestiri. Et tunc enim erit⁴, sed quia corruptibile non erit, non gravabit. « Aggravat ergo nunc animam corpus corruptibile, et deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem⁵.

¹ Sap. ix, 15. — ² 2 Cor. iv, 16. — ³ Id. v, 1-4. — ⁴ *Supple* corpus. — ⁵ Sap. ix, 15.

Verumtamen qui omnia animæ mala ex corpore putant accidisse, in errore sunt.

II. Quamvis enim Virgilius platonice videatur luculentis versibus explicare sententiam, dicens:

Igneus est ollis vigor, et cælestis origo
Seminibus, quantum non noxia corpora tardant,
Terrenique hebetant artus moribundaque membra¹:

omnesque illas notissimas quatuor animi perturbationes, cupiditatem, timorem, lætitiā, tristitiā, quasi origines omnium peccatorum atque vitiorum volens intelligi ex corpore accidere, subjungat et dicat:

Hinc metuunt cupiuntque, dolent gaudentque, nec auras
Suspiciunt, clausæ tenebris et carcere cæco²:

tamen aliter se habet fides nostra. Nam corruptio corporis, quæ aggravat animam, non peccati primi est causa, sed pœna; nec caro corruptibilis animam peccatricem, sed anima peccatrix fecit esse corruptibilem carnem. Ex qua corruptione carnis licet existant quædam incitamenta vitiorum, et ipsa desideria vitiosa, non tamen omnia vitæ iniquæ vitia tribuenda sunt carni, ne ab his omnibus purgemus diabolum, qui non habet carnem. Etsi enim diabolus fornicator vel ebriosus, vel si quid hujusmodi mali est quod ad carnis pertinet voluptates, non potest dici, cum sit etiam talium peccatorum suasor et instigator occultus: est tamen maxime superbus atque invidus. Quæ illum vitiositas sic obtinuit, ut propter hanc esset in carceribus caliginosi hujus aëris æterno supplicio destinatus. Hæc autem vitia, quæ tenent in diabolo principatum, carni tribuit Apostolus quam certum est diabolum non habere. Dicit enim inimicitias, contentiones, æmulationes, animositates, invidias, opera esse carnis³: quorum omnium malorum caput atque origo superbia est, quæ sine carne

¹ Virg. Æneid. vi. — ² Ibid. — ³ Gal. v, 20.

regnat in diabolo. Quis autem illo est inimicior sanctis? Quis adversus eos contentiosior, animosior, et magis æmulus atque invidus invenitur? Et hæc omnia cum habeat sine carne, quomodo sunt ista opera carnis; nisi quia opera sunt hominis, quem, sicut dixi, nomine carnis appellat? Non enim habendo carnem, quam non habet diabolus; sed vivendo secundum se ipsum, hoc est, secundum hominem, factus est homo similis diabolo: quia et ille secundum se ipsum vivere voluit, quando in veritate non stetit; ut non de Dei, sed de suo, mendacium loqueretur, qui non solum mendax, verumetiam mendacii pater est¹. Primus est quippe mentitus, et a quo peccatum, ab illo cœpit esse mendacium.

CAPUT IV.

Quid sit secundum hominem, quidve secundum Deum vivere.

I. CUM ergo vivit homo secundum hominem, non secundum Deum, similis est diabolo. Quia nec Angelo secundum Angelum; sed secundum Deum vivendum fuit, ut staret in veritate, et veritatem de illius, non de suo mendacium loqueretur. Nam et de homine alio loco idem Apostolus ait: « Si autem veritas Dei in meo mendacio » abundavit². » Meum dixit mendacium, veritatem Dei. Cum itaque vivit homo secundum veritatem, non vivit secundum se ipsum, sed secundum Deum. Deus est enim qui dixit: « Ego sum veritas³. » Cum vero vivit secundum se ipsum, hoc est, secundum hominem, non secundum Deum, profecto secundum mendacium vivit: non quia

¹ Joan. viii, 44. — ² Rom. iii, 7. — ³ Jean. xiv, 6.

homo ipse mendacium est, cum sit ejus auctor et creator Deus, qui non est utique auctor creatorque mendacii; sed quia homo ita factus est rectus, ut non secundum se ipsum, sed secundum eum, a quo factus est, viveret; id est, illius potius, quam suam faceret voluntatem: non autem ita vivere, quemadmodum est factus ut viveret, hoc est, mendacium. Beatus quippe vult esse, etiam non sic vivendo ut possit esse. Quid est ista voluntate mendacius? Unde non frustra dici potest omne peccatum esse mendacium. Non enim fit peccatum, nisi ea voluntate, qua volumus ut bene sit nobis, vel nolumus ut male sit nobis. Ergo mendacium est, quod cum fiat ut bene sit nobis, hinc potius male est nobis, vel cum fiat ut melius sit nobis, hinc potius pejus est nobis. Unde hoc, nisi quia de Deo potest bene esse homini, quem delinquendo deserit; non de se ipso, secundum quem vivendo delinquit?

II. Quod itaque diximus, hinc exitisse Civitates duas diversas inter se atque contrarias, quod alii secundum carnem, alii secundum spiritum viverent; potest etiam isto modo dici quod alii secundum hominem, alii secundum Deum vivant. Apertissime quippe Paulus ad Corinthios dicit: « Cum enim inter vos sint æmulatio et contentio, nonne carnales estis, et secundum hominem ambulatis? » Quod ergo est ambulare secundum hominem, hoc est esse carnalem; quod a carne, id est, a parte hominis, intelligitur homo. Eosdem ipsos quippe dixit superius animales, quos postea carnales, ita loquens: « Quis enim scit, inquit, hominum quæ sunt hominis, nisi spiritus hominis, qui in ipso est? Sic et quæ Dei sunt, nemo scit nisi Spiritus Dei. Nos autem, inquit, non spiritum hujus mundi accepimus, sed Spiritum qui ex Deo est, ut sciamus quæ a Deo donata sunt nobis quæ et loquimur,

¹ 1 Cor. III, 3.

» non in sapientiæ humanæ doctis verbis, sed doctis spiritu, spiritualibus spiritalia comparantes. Animalis autem homo non percipit quæ sunt Spiritus Dei: stultitia est enim illi¹. » Talibus igitur, id est, animalibus, paulo post dicit: « Et ego, fratres, non potui loqui vobis quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus². » Et illud ex hoc eodem loquendi modo intelligitur, id est, a parte totum. Et ab anima namque, et a carne, quæ sunt partes hominis, potest totum significari, quod est homo: atque ita non est aliud animalis homo, aliud carnalis; sed idem ipsum est utrumque, id est, secundum hominem vivens homo. Sicut non aliud quam homines significantur, sive ubi legitur: « Ex operibus legis non justificabitur omnis caro³. » sive quod scriptum est: « Septuaginta-quinque (5) animæ descenderunt cum Jacob in Ægyptum⁴. » Et ibi enim per omnem carnis homo, et ibi per septuaginta-quinque animas septuaginta-quinque homines intelliguntur. Et quod dictum est: « Non in sapientiæ humanæ doctis verbis; » potuit dici: « Non in sapientiæ carnalis; » sicut quod dictum est: « Secundum hominem ambulatis; » potuit dici: « Secundum carnem. » Magis autem hoc apparuit in his quæ subjunxit: « Cum enim quis dicat: Ego sum Pauli; alius autem: Ego Apollo, nonne homines estis⁵? » Quod dicebat: « Animales estis, et carnales estis, » expressius dixit: « Homines estis: » quod est, « Secundum hominem vivitis, non secundum Deum, secundum quem si viveretis, dii essetis. »

¹ 1 Cor. II, 11-14. — ² Id. III, 1. — ³ Rom. III, 20. — ⁴ Gen. XLVI, 27. — ⁵ 1 Cor. III, 4.

CAPUT V.

Quod de corporis animæque natura tolerabilior quidem Platoniorum quam Manichæorum sit opinio; sed et ipsi reprobantur, quoniam vitiorum causas naturæ carnis ascribunt.

NON igitur opus est in peccatis vitiisque nostris ad Creatoris injuriam carnis accusare naturam, quæ in genere atque ordine suo bona est: sed deserto Creatore bono, vivere secundum creatum bonum, non est bonum; sive quisque secundum carnem, sive secundum animam, sive secundum totum hominem, qui constat ex anima et carne, (unde et nomine solius animæ; et nomine solius carnis significari potest,) eligat vivere. Nam qui velut summum bonum laudat animæ naturam; et tanquam malum naturam carnis accusat, profecto et animam carnaliter appetit, et carnem carnaliter fugit: quoniam id vanitate sentit humana, non veritate divina. Non quidem Platonici, sicut Manichæi desipiunt, ut tanquam mali naturam terrena corpora detestentur; cum omnia elementa, quibus iste mundus visibilis contrectabilisque compactus est, qualitatesque eorum Deo artifice tribuant. Verumtamen ex terrenis artibus moribundisque membris sic affici animas opinantur, ut hinc eis sint morbi cupiditatum et timorum et lætitiæ sive tristitiæ: quibus quatuor vel perturbationibus, ut Cicero appellat¹, vel passionibus, ut plerique verbum e verbo græco exprimunt, omnis humanorum morum vitiositas continetur. Quod si ita est, quid est quod Æneas

¹ Cic. lib. de Finib. bonorum et malorum.

apud Virgilium, cum audisset a patre apud inferos animas rursus ad corpora redituras, hanc opinionem miratur, exclamans:

O pater, anne aliquas ad cælum hinc ire putandum est

Sublimes animas, iterumque ad tarda reverti

Corpora? Quæ lucis miseris tam dira cupido:

Numquidnam hæc tam dira cupido ex terrenis artibus moribundisque membris adhuc inest animarum illi prædicatissimæ puritati? Nonne ab hujusmodi corporeis, ut dicit, pestibus omnibus eas asserit esse purgatas, cum rursus incipiunt in corpora velle reverti? Unde colligitur, etiamsi ita se haberet, quod est omnino vanissimum, vicissim alternans incessabiliter euntium atque redeuntium animarum mundatio et inquinatio, non potuisse veraciter dici, omnes culpabiles atque vitiosos motus animarum eis ex terrenis corporibus inolescere. Siquidem secundum ipsos, illa ut locutor nobilis ait, dira cupido usque adeo non est ex corpore, ut ab omni corporea peste purgatam, et extra omne corpus animam constitutam, ipsam compellat esse in corpore. Unde etiam, illis fatentibus, non ex carne tantum afficitur anima, ut cupiat, metuat, lætetur, et ægrescat; verumetiam ex se ipsa his potest motibus agitari.

Virg. Æneid. vi.

CAPUT VI.

De qualitate voluntatis humanæ, sub cujus iudicio affectiones animi aut pravæ habentur, aut rectæ.

INTEREST autem qualis sit voluntas hominis : quia si perversa est, perversos habebit hos motus ; si autem recta est, non solum inculpabiles, verumetiam laudabiles erunt. Voluntas est quippe in omnibus : imo omnes nihil aliud quam voluntates sunt. Nam quid est cupiditas et lætitia, nisi voluntas in eorum consensionem quæ volumus ? Et quid est metus atque tristitia, nisi voluntas in dissensionem ab his quæ nolumus ? Sed cum consentimus appetendo ea quæ volumus, cupiditas ; cum autem consentimus fruendo his quæ volumus, lætitia vocatur. Itemque cum dissentimus ab eo quod accidere nolumus, talis voluntas metus est ; cum autem dissentimus ab eo quod nolentibus accidit, talis voluntas tristitia est. Et omnino pro varietate rerum, quæ appetuntur atque fugiuntur, sicut allicitur vel offenditur voluntas hominis, ita in hos vel illos affectus mutatur et vertitur. Quapropter homo, qui secundum Deum, non secundum hominem vivit, oportet ut sit amator boni : unde fit consequens ut malum oderit. Et quoniam nemo natura, sed quisquis malus est, vitio malus est : perfectum odium debet malis¹, qui secundum Deum vivit ; ut nec propter vitium oderit hominem, nec amet vitium propter hominem ; sed oderit vitium, amet hominem. Sanato enim vitio, totum quod amare, nihil autem quod debeat odisse, remanebit.

¹ Psal. cxxxviii, 22.

CAPUT VII.

Amorem et dilectionem indifferenter et in bono et in malo apud sacras Litteras inveniri.

I. NAM cujus propositum est amare Deum, et non secundum hominem, sed secundum Deum amare proximum, sicut etiam se ipsum : procul dubio propter hunc amorem dicitur voluntatis bonæ, quæ usitatius in Scripturis sacris charitas appellatur : sed amor quoque secundum easdem sacras Litteras dicitur. Nam et amatorem boni dicit Apostolus esse debere, quem regendo populo præcipit eligendum. Et ipse Dominus Petrum apostolum interrogans, cum dixisset : « Diligis me plus his ? » Ille respondit : « Domine, » tu scis quia amo te¹. » Et iterum Dominus quæsit, non utrum amaret, sed utrum diligeret eum Petrus : at ille respondit iterum : « Domine, tu scis quia amo te. » Tertia vero interrogatione et ipse Dominus non ait : « Diligis me, » sed, « Amas me ? » ubi secutus ait Evangelista : « Con- » tristatus est Petrus, quia dixit ei tertio, Amas me ? » Cum Dominus non tertio, sed semel dixerit : « Amas me ? » bis autem dixerit : « Diligis me ? » Unde intelligimus, quod etiam cum dicebat Dominus : « Diligis me ? » nihil aliud dicebat, quam, « Amas me ? » Petrus autem non mutavit hujus unius rei verbum, sed etiam tertio, « Domine, » inquit, tu omnia scis, tu scis quia amo te⁴. »

II. Hoc propterea commemorandum putavi, quia nonnulli arbitrantur aliud esse dilectionem sive charitatem, aliud amorem⁵. Dicunt enim dilectionem accipiendam

¹ Joan. xxi, 15. — ² Ibid. 17. — ³ Ibid. — ⁴ Ibid. — ⁵ Vide Origen. homil. 1. in Cant.

esse in bono, amorem in malo. Sic autem nec ipsos auctores sæcularium litterarum locutos esse, certissimum est. Sed viderint philosophi utrum vel qua ratione ista discernant. Amorem tamen eos in bonis rebus et erga ipsum Deum magnipendere, libri eorum satis loquuntur. Sed Scripturas religionis nostræ, quarum auctoritatem cæteris quibusque litteris anteponimus, non aliud dicere amorem, aliud dilectionem vel charitatem, insinuandum fuit. Nam et amorem in bono dici, jam ostendimus. Sed ne quis existimet amorem quidem et in bono et in malo, dilectionem autem nonnisi in bono esse dicendam, illud attendat quod in Psalmo scriptum est: « Qui autem diligit iniquitatem, odit animam suam¹. » Et illud apostoli Joannis: « Si quis dilexerit mundum, non est dilectio Patris in eo². » Ecce uno loco dilectio et in bono et in malo. Amorem autem in malo, (quia in bono jam ostendimus,) ne quisquam flagitet, legat quod scriptum est: « Erunt enim homines se ipsos amantes, amatores pecuniæ³. » Recta itaque voluntas est bonus amor, et voluntas perversa malus amor. Amor ergo inhians habere quod amatur, cupiditas est; id autem habens eoque fruens, lætitia est: fugiens quod ei adversatur, timor est; idque si acciderit sentiens, tristitia est. Proinde mala sunt ista, si malus est amor; bona, si bonus. Quod dicimus, de Scripturis probemus. Concupiscit Apostolus dissolvi, et esse cum Christo. Et, « Concupivit anima mea desiderare judica tua⁴: » vel si accommodatius dicitur: « Desideravit anima mea concupiscere judicia tua⁵. » Et, « Concupiscentia sapientiæ perducit ad regnum⁶. » Hoc tamen loquendi obtinuit consuetudo, ut si cupiditas vel concupiscentia dicatur, nec addatur cujus rei sit, nonnisi in malo possit intelligi.

¹ Psal. x, 6. — ² I. Joan. ii, 15. — ³ 2 Tim. ii, 2. — ⁴ Philip. i, 23. — ⁵ Psal. cxviii, 20. — ⁶ Sap. vi, 21.

Lætitia in bono est: « Lætamini in Domino, et exultate » justi¹. » Et, « Dedisti lætitiā in cor meum². » Et, « Adimplebis me lætitia cum vultu tuo³. » Timor in bono est apud Apostolum, ubi ait: « Cum timore et tremore » vestram ipsorum salutem operamini⁴. » Et, « Noli altum » sapere, sed time⁵. » Et, « Timeo autem, ne sicut serpens » Evam seduxit astutia sua, sit et vestræ mentes corrumpantur a castitate, quæ est in Christo⁶. » De tristitia vero, quam Cicero magis ægritudinem appellat⁷, dolorem autem Virgilius, ubi ait: « Dolent gaudentque, » (sed ideo malui tristitiam dicere, quia ægritudo vel dolor usitatius in corporibus dicitur), scrupulosior quæstio est, utrum inveniri possit in bono.

CAPUT VIII.

De tribus perturbationibus, quas in animo sapientis Stoici esse voluerunt, excluso dolore sive tristitia, quam virtus animi sentire non debeat.

QUAS enim Græci appellant *ὀδυνηδεις*, latine autem Cicero constantias nominavit⁸, Stoici tres esse voluerunt, pro tribus perturbationibus in animo sapientis, pro cupiditate voluntatem, pro lætitia gaudium, pro metu cautionem: pro ægritudine vero vel dolore, quam nos vitandæ ambiguitatis gratia, tristitiam maluimus dicere, negaverunt esse posse aliquid in animo sapientis. Voluntas quippe, inquit, appetit bonum, quod facit sapiens. Gaudium de bono adeptum est, quod ubique adipiscitur sapiens. Cautio devitat malum, quod debet sapiens devitare. Tris-

¹ Psal. xxxi, 11. — ² Id. iv, 7. — ³ Id. xv, 10. — ⁴ Philip. ii, 12. — ⁵ Rom. xi, 20. — ⁶ 2 Cor. xi, 3. — ⁷ Lib. Cic. iii et iv. Tusc. — ⁸ Id. iv.